

Asia: VN/5468/2020-TEM-105

Kaupan toimialan tulevaisuusselonteko

Lausunnonantajan lausunto

Lausunnot lukuun 1. Selonteon tausta, tarkoitus ja laatiminen

Erikoiskaupan liitto Etu ry pitää hyvänä, että kaupan toimialalle laaditaan kattava tulevaisuusselonteko hallitusohjelmakirjauksen mukaisesti. Selonteko tukee kaupan alan kehittämistä strategisesti ja pitkäjänteisesti. Hallitus on tiedostanut kaupan toimialalla käynnissä olevan rakennemuutoksen ja toimintaympäristön globaalin murroksen.

Selonteon 10 vuoden aikajänne on pitkä. Etu painottaa, että on tärkeää painottaa toimenpiteet ensimmäisiin vuosiin ja että niiden toimenpanemiseen varataan riittävät resurssit.

Selonteossa nousee esiin, että erikoiskauppa edustaa merkittävää osaa koko suomalaisesta kaupan alasta. Erikoiskaupan edustajat tulee ottaa jatkovalmistelussa mukaan omana kokonaisuutenaan siinä vaiheessa, kun selonteon mukaisia kehittämissuhteita ryhdytään edistämään.

Lausunnot lukuun 2. Kaupan toimialan tilanne- ja muutoskuva

Kaupan toimialan tilannekuva on selonteossa laadittu kattavasti ja helposti ymmärrettävästi.

Suomalaisen kaupan uudistuminen ja globaalin kilpailun tahdissa pysyminen on elinehto, jotta suomalainen kaupan toimiala menestyy kilpailussa kansallisesti sekä kansainvälisesti. Tulevaisuusselonteko tukee tätä näkemystä hyvin.

Kaupan toimiala, erityisesti erikoiskauppa, on yksi Suomen suurimmista toimialoista, alan työllisten sekä yritysten määrällä ja liikevaihdon suuruudella mitattuna. Kaupan toimialalla on merkittävä kansantaloudellinen vaikutus bruttokansantuotteen ja verotuottojen kehityksen kautta.

Kaupan ala on hyvin merkittävä työllistäjä ja se tarjoaa paljon matalan kynnyksen aloitustyöpaikkoja mm. opiskelijoille ja osa-aikatyötä etsiville. Tukemalla kaupan menestymismahdollisuuksia, tuetaan myös voimakkaasti työllistymistä.

Lausunnot lukuun 3. Kuluttajakäyttäytyminen ja asiakaslähtöisyys

Selonteossa arvioidaan, että tulevaisuudessa suuret ketjut edelleen laajenevat ja pienten ja riippumattomien erikoismyymälöiden määrä tulee vähenemään erityisesti ruuan, vaatteiden ja kodin kunnostamiseen liittyvillä sektoreilla.

Kehitys on huolestuttava ja edellyttää voimakkaita tukitoimia monipuolisen kaupan alan mahdollistamiseksi myös tulevaisuudessa. Tarvitaan tahoja, jotka toisivat pieniä ja riippumattomia yrityksiä yhteen ja auttaisi niitä luomaan globaalisti kilpailukykyisen ekosysteemin. Pienet ja keskiuuret kaupan alan yritykset tarvitsevat tukea erityisesti tutkimuksiin, asiakasdatan hyödyntämiseen, tietojärjestelmiin, verkkokauppa-alustoihin ja kansainvälistymiseen.

Lausunnot lukuun 4. Kaupan alan työllisyys, osaaminen ja koulutus

Selonteon mukaan vähittäiskaupan alalla työllisten määrä on laskenut. Työllisyydessä laskua on ollut erityisesti erikoiskaupassa. Erikoiskaupan liitto pitää tärkeänä, että erikoiskaupan työllistämismahdollisuuksia vahvistetaan muun muassa työlainsäädäntöä kehittämällä.

Työlainsäädännön uudistaminen ottaen huomioon 24/7-yhteiskunnan tarpeet parantaisi erikoiskaupan työllistämismahdollisuuksia, kun kaikki työtunnit olisi mahdollista saada kannattaviksi. Ilta- ja viikonlopputyön kansainvälisesti korkeat kustannukset heikentävät erityisesti erikoiskaupan sektorin toimintaedellytyksiä ja kilpailukykyä. Erikoiskaupassa henkilöstökulujen osuus liikevaihdosta on merkittävästi muuta vähittäiskauppaa korkeampi.

Kaupan alan työllisistä merkittävä osa tekee osa-aikatyötä. Monet opiskelijat haluavat tehdä osa-aikatyötä opintojen ohella. On tärkeää, että kaupan alan toimijat voivat mitoittaa henkilöstön määrän todellisen tarpeen mukaan.

4.2. Osaaminen ja uudistuvat osaamistarpeet alalla

Erikoiskaupan liitto korostaa yritysten ja oppilaitosten välisen yhteistyön merkitystä osaamisen kehittämisessä. Yhteistyössä toteutettava suunnittelu esimerkiksi koulutusten ja oppimiskokonaisuuksien osalta mahdollistavat sen, että osaamisen kehittäminen oppilaitoksissa vastaa yritysten ja työelämän tarpeita.

Opintojen aikaiseen uraohjaukseen on panostettava kaikilla koulutusasteilla työuran aikaisen uraohjauksen lisäksi. Nuoria tulee ohjata tunnistamaan ja sanoittamaan vahvuuksiaan ja osaamistaan. Tämä mahdollistaa tulevaisuuden suunnittelun, jossa omaa osaamistaan pääsee myös hyödyntämään työelämässä.

4.3 Kaupan alan koulutuksen kehittäminen

Kaupan alalla koulutuksen ja työelämän tiivis yhteistyö on keskeisessä asemassa. Koulutuksen ja työelämän tiivistä yhteistyötä tulee kehittää opintokokonaisuuksien, kurssien ja koulutusohjelmien suunnittelussa. Tiivis yhteistyö yritysten ja oppilaitosten välillä mahdollistaa osaamistarpeisiin vastaamisen työelämälähtöisesti. On tärkeää ottaa huomioon alati muuttuva työelämä. Aidosti työelämän tarpeisiin räätälöidyt opintokokonaisuudet ja koulutukset auttavat yrityksiä rekrytoimaan tulevaisuuden osaamistarpeita omaavia uusia työntekijöitä. Samalla se mahdollistaa työntekijöiden osaamisen kehittämisen työuran aikana.

Korkeakoulutusta tulee uudistaa kaupan alan tarpeisiin vastaten. Kaupan ala ja erikoiskaupat tarvitsevat digitaalisen kaupan osaamista nyt ja tulevaisuudessa. Osaamisen kasvattamiseksi digitaalisen kaupan opetuksen jatkuvuus ja saatavuus on varmistettava niin yliopisto- kuin ammattikorkeakoulutasolla.

Lausunnot lukuun 5. Kauppa osana alueiden elinvoimaisuutta ja huoltovarmuutta

Selonteossa todetaan, että elinvoimaiset kaupunkikeskukset edellyttävät kaupan ja palveluiden saatavuutta. Myös harvaan asuttujen alueiden ja maaseutujen alueilla kaupan palveluverkoston saatavuus, saavutettavuus sekä kannattavuus ovat keskeisiä teemoja selonteossa.

Erikoiskaupalla on keskeinen osa erilaisten asutuskeskusten elinvoimaisuuden ylläpitämisessä. Riittävän kattavat palvelut voidaan säilyttää, kun erikoiskaupan toiminta saadaan pidettyä kannattavana. Harvaan asuttujen alueiden keskukset eivät ole vetovoimaisia ja houkuttelevia asiakkaille, jos tarjolla on lähinnä päivittäistavarakaupan peruspalvelut.

Erikoiskaupan toimintaedellytyksiä ei saa heikentää liiallisilla vaatimuksilla tai maksuilla. Suunnan tulisi olla kustannuksia ja velvollisuuksia purkava. Kaupunkikeskustojen turvallisuus ja viihtyisyys ovat tärkeitä kivijalkakaupan vetovoimatekijöitä ja vaikuttavat entistä enemmän ihmisten ostopaikan valintaan. Yhteiskunnan tulee ottaa huomioon ympäristön turvallisuus, viihtyvyys ja saavutettavuus.

Meneillään oleva kiinteistöverotuksen uudistaminen on tuomassa uuden kustannuksia lisäävän uhan. Verotuksen kiristyessä se siirtyy myös liiketiloista perittäviin vuokriin, mikä entisestään kiihdyttää erikoiskaupan toimijoiden vähenemistä.

Lausunnot lukuun 6. Digitalisaatio kaupan alan uudistajana ja globaalikauppa

Selonteon mukaiset johtopäätökset erityisesti digitalisaation tärkeyden ja kansainvälisen verkkokaupan suhteen ovat oikeanlaisia.

Suomalaiset kaupan alan yritykset menestyvät hyödyntämällä digitalisaation tuomia mahdollisuuksia. Tähän tarvitaan erityisesti erikoiskaupan osalta panostuksia ja myös tukea. Vientivetoinen kasvu, sekä siihen kannustavien investointien tuki ovat selkeitä mahdollisuuksia.

Kansainvälisen verkkokaupan osalta tarvitaan yhteiset pelisäännöt myös EU:n ulkopuolisille toimijoille. On positiivista, että selontekoluonnoksessa nämä asiat on otettu huomioon.

Reaaliaikatalouteen ja yritysten digitaaliseen taloushallintoon siirtyminen edellyttää yhteisiä ratkaisuja sekä rakenteita. Varsinkin erikoiskaupan yritykset tarvitsevat yhteisiä, edullisia ja monistettavissa olevia järjestelmiä ja ratkaisuja, kun omat resurssit ovat rajalliset.

Yrityksen digitalous –hanke on myös erikoiskaupan yrityksille tärkeä hanke, jossa rakennetaan toimivaa, sujuvaa ja turvallista tiedon jakamisen infrastruktuuria yrityksille.

Lausunnot lukuun 7. Kestävä kauppa, ilmastonmuutos ja yritysvastuu

Tarvitaan ratkaisuja, jotka edesauttavat erityisesti pieniä yrityksiä muun muassa uuden lainsäädännön vaatimusten kanssa toimimiseen. Erikoiskauppa on riippuvainen vuokranantajien kyvyistä toteuttaa energiatehokkuusratkaisuja toimitiloissaan.

Vaikka vastuulliset valinnat tulevat korostumaan kuluttajien valinnoissa yhä enemmän, suomalaisten ostopäätöksiä ohjaa edelleen kestävyttä vahvemmin hinta. Tarvitaan ratkaisuja, jotka tekevät vastuullisesti tuotetuista tuotteista hinnaltaan kilpailukykyisiä.

Hiilijalanjäljen mittaamiseen tarvitaan kansainvälinen standardi. Tällöin koko arvo- ja toimitusketju mittaa ja raportoi tuotteiden ilmastovaikutuksista yhdenmukaisesti. Standardin edistämien tulee kirjata selkeästi kehittämissuunnitelmiin.

Lausunnot lukuun 8. Markkinoiden toimivuus ja kilpailullisuus sekä markkinoiden välinen sääntely

Alustatalouden suurten yritysten toimintaa pidetään liian hallitsevana ja pienempiä palveluntarjoajia syrjivänä. EU:n on puututtava monopolistiseen toimintaan ja syrjiviin menettelyihin alustataloudessa nykyistä huomattavasti voimakkaammin.

Kolmansien maiden verkkokauppa vääristää edelleen kilpailua, kun ne pystyvät hyödyntämään kotimarkkinoidensa kevyempää sääntelyä kilpailuetuna. Verkkokaupan toimijoilla tulee olla tasapuoliset ja samoja velvollisuuksia edellyttävät kansainväliset velvoitteet.

Sääntelyn sujuvoittamisen tarvetta on erityisesti kaavoituksen-, alkoholi- sekä lääkejakelelu sääntelyn osalta. Selonteon näkemykset ovat tällä hetkellä riittämättömiä ja lähinnä nykyisen hallituksen ohjelman mukaisia. Näiden tulisi olla selkeästi 10 vuodeksi eteenpäin katsovia.

Suuri osa erikoiskaupan toiminnasta on yrittäjävetoista. Tulevina vuosina moni yrittäjä etsii jatkajaa mm. eläköitymisen vuoksi. Kymmenessä vuodessa lähes puolet yrityksistä etsii uutta omistajaa. Selonteko toteaa, että julkiset toimijat voivat edistää omistajanvaihdoksia esimerkiksi yrityspalveluja, yrittäjäyyskoulutusta ja rahoitusmuotoja kehittämällä. Omistajanvaihdosten edistämisen tuki tulisi integroida osaksi yritystoiminnan kehittämisen toimenpiteitä ja toimintamalleja. Erikoiskaupan liitto kannattaa tätä näkemystä.

Lausunnot lukuun 9. Yhteenveto kehittämisselonteosta

Kauppa toimialan tulevaisuusselonteko sisältää tässä vaiheessa 39 kehittämisselontekoa, jotka ovat kaikki perusteltuja ja kannatettavia. Erikoiskaupan liiton omista tavoitteista selonteossa on huomioitu muun muassa koulutuksen kehittäminen vastaamaan kaupan alan tarpeita, työperäisen maahanmuuton helpottaminen, TKI-panostusten kasvattaminen, kaupunkikeskustojen elinvoimaisuuden vahvistaminen, digitalisaation ja verkkokaupan tukeminen sekä tasavertaisten pelisääntöjen luominen kansainväliseen verkkokauppaan.

Esitetyt kehittämisselontekot ovat monilta osin linjassa erikoiskaupan tavoitteiden kanssa. Suurin haaste on kuitenkin konkreettinen puute ja monet kehittämisselontekot pitävät sisällään vain sen, että asiaa selvitetään. Hyvät tavoitteet pitää toteuttaa, eikä jättää pelkän selvittämisen varaan.

Erikoiskaupan liitto Etu toivoo, että lopullisessa selonteossa huomioitaisiin myös sellaiset laajemmat poliittiset linjat, jotka vaikuttavat kaupan lisäksi koko yhteiskuntaan. Näitä ovat muun muassa tuloverotus, yritysverotus sekä sosiaaliturvan uudistaminen.

Luku 11. Muut mahdolliset palautteet ja kommentit

Erikoiskauppa omana, merkittävästi työllistävänä vähittäiskaupan sektorina, pitää saada paremmin mukaan tulevaisuusselonteon jatkotyöstämiseen. Monipuolinen kaupan ala on kaikkien kuluttajien etu. Pienempien kaupan alan toimijoiden toimintaedellytykset pitää turvata, jotta suomalaisilla on jatkossakin valinnanvaraa ja mahdollisuus saada asiantuntevaa palvelua erikoisliikkeissä.

Kaikki kaupan alaan liittyvät päätökset vaikuttavat erikoiskaupan elinvoimaisuuteen. Kireä verotus syö suomalaisten ostovoimaa ja nykyinen yritysverotusmalli ei kannusta riittävästi investointeihin ja kasvuun. Työvoiman saatavuuteen pitää pyrkiä vaikuttamaan myös sosiaaliturvan uudistuksella. Kannustinloukuista on päästävä pidemmällä aikavälillä eroon, jotta työnteke olisi aina kannattavaa.

Toteutettavien toimenpiteiden tulee voimakkaasti tähdätä kaupan alan kilpailukyvyn parantamiseen sekä yksityisen kulutuskysynnän ja ostovoiman ylläpitämiseen. Toteutettavista säädöshankkeista pitää laatia kattavat vaikutustenarvioinnit.

Ropponen Jukka
Erikoiskaupan liitto Etu ry